

In gedachtenis Dina Christina Muys 1921 – 2018

Vandaag nemen wij afscheid van een bijzonder mens. Van de laatste wilde Dien nooit weten dus het is nu of nooit, maar er is ook enige aarzelings, want zoals een Vlaamse dichter zegt:

Hoe weinig is van ons maar overgebleven,
hoevelen zijn al niet uit ons ontsnapt? (Luuk Gruwez, P35,1)

Anders gezegd: wie begraven wij vanmiddag? De met een gevoelig verstand gezegende vriendin die we hier in deze kerk en misschien al veel eerder leerden kennen of de hoogbejaarde die zich meer en meer uit haar eigen leven terugtrok, zoals ze het recent nog met een al niet meer vermoede helderheid ineens zelf zei: 'Ik leef nu in een luchtledig.'

De ontluisterende veranderingen - die zelfs je karakter niet ongemoeid laten - begonnen in 2009 toen zij 's nachts in ijzige kou in pyjama met een zaklamp zonder kop een sleutelje zocht en wij nooit zouden weten voor welk hermeneutisch slot. Of toen zij dacht dat de poes van de burens in de verwarmingsketel zat. Maar ook als zij de weg kwijt was, bleef zij zichzelf trouw: zoekend wat verloren gaat.

Wat weten we eigenlijk van die grijze wereld? Wat verdwijnt en wat gaat langs ongekende wegen gewoon verder? Toen ik haar in diezelfde tijd vroeg wanneer ze zich nu eindelijk eens een nieuw, want zoveel beter, gehoorapparaat gunde, flitste en bitste het onverwacht fel: 'Als je zolang in Kortenhoeft hebt meegedaan, ben je daarna in de kerk beter af zonder gehoorapparaat.'

Terug naar Dien zoals we haar willen gedenken, dat wil zeggen: bij ons houden, levend en wel. In 1923 werden de vier kinderen Muys op één en dezelfde dag gedoopt. Dien als jongste op schoot bij haar oudste broer Ab, de later op Augustinus gepromoveerde classicus, van wie zij heel veel gehouden heeft. Het was alles behalve de beruchte gereformeerde vroegdoop met de moeder nog in het kraambed. De doopsgezinde vader en de vrijzinnige moeder hadden geen haast, zoals zij ook bewust voor de openbare school kozen. Een later naar Zuid-Afrika vertrokken huisvriend heeft de familie naar de Gereformeerde Kerk geloofst. Aan het eind van de oorlog werden ze zelfs vrijgemaakt, artikel 31: niet uit voorliefde voor welke rariteiten ook maar omdat de synode haar macht had misbruikt. Een zintuig voor onrecht. Daar is de eerste tekst die Dien had aangestreept met het oog op vandaag: *Je weet dat Adonai niets anders van je vraagt dan recht te doen en de trouw lief te hebben* [Micha 6,8].

Groot groeide zij in Hilversum, op de lagere school ontstond een vriendschap voor het leven met twee zussen van Joop den Uyl. Vooral als je te voet met Dien door Hilversum trok, kon ze precies vertellen welke mannenbroeders waar gewoond hadden en welke variant van gereformeerde verkrumming het handelsmerk van welke winkels was: Dien als archivaris van een wereld waarin zij tenslotte ook zichzelf zou overleven, Pompei in Hilversum.

Een meisje met hersens in dat milieu in de jaren dertig had nauwelijks keus. Onderwijzeres,- ze sloeg zich met negens en tiens door die opleiding heen en ging tijdens de oorlog eerst in Vreeland later in Aalten aan de slag. Contacten over meer dan zeventig jaar bleven intact tot op de huidige dag. Met verve voor de klas maar in de avonduren ook de ene akte na de andere, waardoor zij voorgoed verknocht raakte aan de poëzie en belletrise in de drie moderne talen. Na de beide MO akten Nederlands werd zij benoemd aan het Arnhemse lyceum, kamers aan de Rijnkade tot de VUT in 1982.

Natuurlijk vond ook zij in die jaren de weg naar het kerkje tegenover de bedriegertjes in Rozendaal, waar Willem Barnard toen voorganger was: de bijbel niet letterlijk maar literair, wars

van claque en kak die zich daar natuurlijk ook ophoopte, ging Dien in een dwars soort trouw 's avonds nog naar de catechismus in de inmiddels vrijgeraakte kerk.

Eind jaren zeventig ging Dien elk weekend op een neer naar Hilversum om bij haar doodzieke zus Bep te zijn. En dan 's maandags voor dag en dauw weer terug naar Arnhem. Zo kon het gebeuren dat zij in de auto verhalen van mij op de radio hoorde en zij 's zondags de weg naar dit kerkje wist te vinden en er al heel snel een brief op de mat lag zoals je die maar zelden krijgt: de blijde verrassing dat je het onvruchtbare dilemma orthodox en vrijzinnig blijkbaar kunt overstijgen, de bijbel terug in het gesprek met onze godvergeten cultuur, en dan de laatste zin: 'Zolang het kan, wil ik daar bij zijn en me met een ossenstok tussen de ribben laten prikken.' Dat laatste uitdrukking is zoals u weet ontleend aan het boek Richteren (3,31).

Binnen de kortste keren hoorde ze er helemaal bij: de flonkerende verhalen van Brecht en Campert voor de huiscatechese, oppasmoeder waarbij de ouders het bedrag verdubbelden en aan de kerk schonken; bevlogen gids bij exposities en met de kwast op een spandoek voor de grote demonstraties tegen de kruisraketten. Ook daar in onze eigen taal: *'Waarom zonden wij een stier aanbidden als het lam is in ons midden?'* Dien was in heel veel opzichten het best bewaarde geheim van deze gemeente. In haar handen werd elke onhaalbare kaart een troef. Maar het meest van al was zij de steun en toeverlaat van uitvallers in de ratrace, mensen door het leven of anderszins beschadigd: Ada uit Laren, Margreet, Aartje, Serge, Eum, Corrie, Annema, Teun en onze eigen Cas, die in de kleine uurtjes geruisloos over de vlizotrap naar het zoldertje klom. Geen pinpas of huissleutel is vaker gekopieerd dan de hare. En dan was er nog het wereldwijde netwerk van paradijsvogels als pater Piet die in hun eentje probeerden om de piketpalen van recht en geweld te verzetten. Dien wist ze te vinden, correspondeerde en steunde ze allemaal. En god zag hoe goed het was en wist het weer heel zeker: Hij had de blijmoedige gever lief [2 Corinthe 9,7].

Waar nodig dook zij op: met boeken, bloemen, koek, fruit, kaarten en desnoods ook geld. Engel van inspiratie of antidepressivum voor mij, alternatieve gezangen voor liturgie als: *'Zij gelooft in mij'* en als sursum corda: *Hoog Sammy, hoog, kijk omhoog.* Bij deze waaier van bezigheden wist zij zich in het voetspoor van de discipelen, *'die onder elkaar aan de weet probeerden te komen, wat het is: opstaan uit de doden'* (Marcus 9,10b).

Want het is lang niet altijd een feest om je uit te leven in de werken van barmhartigheid. Wie goed doet, goed ontmoet is een romantische leugen. Geven is nu eenmaal zaliger dan ontvangen en gesjochten mensen zijn geen lieverdjes vandaar soms stank voor dank, scheef aangezien en onheus behandeld. Een steek dieper heet het in de brief aan de Hebreëen (13,13): *'zijn smaadheid dragende'*. Het deed haar pijn, soms sloeg de twijfel toe, toch het verkeerde paard? Vaak de woorden van Goethe: *'Ich hab mein Sach auf Nichts gestellt.'* Maar het duister dat ook in haar hurkte kreeg nooit de overhand. Haar ontwerp van geloof hield de wacht bij de lach.

Haar leerlingen als tegenwicht: haar leerlingen. Ik noemde al even de VUT in 1982. Uit de vele brieven van leerlingen vier citaten: 'Ik neem geen afscheid daarvoor bent u mij te kostbaar.' 'U bent als enige docent bij mij thuis geweest om mijn te geringe schoolprestaties te verdedigen, u was de enige die er niet aan twijfelde of ik de eindstreep zou halen...' 'Lieve mevrouw Muys u was geen docent, u was geen leerling maar een leerdocent.' En uit een mailtje van gisteren nog: 'Dien moest ineens gemengde klassen in met van die "grote guilen" van jongens, zoals ze 6 vwo betitelde. Maar Dien was snel genezen van haar schroom en de jongens ook. Want die juffrouw kon danig lachen en heel goed redeneringen doorprikken. En ze kon ook de schoonheid van taal en literatuur goed overbrengen. Ze liepen met haar weg en ze kwamen ook bij haar over de vloer. En er was nog iets. Dien was wars van gezag.' Oud leerlingen - inmiddels de harde kern van het Arnheems krakersgilde – regelden in een met bonte graffiti versierd busje haar verhuizing naar Hilversum.

Het afscheid was een warm bad, maar er waren ook waterlanders: 'Nu ben ik helemaal alleen op de wereld. Er was ook niemand van de familie.' Nu is familie bij zulke evenementen ook ongebruikelijk, belangrijker nog: zij had ook niemand uitgenodigd. Die tranen horen bij een zorgvuldig gecomponeerde mythe, die begint bij de doop op de knie van haar broer. Dina, het nakomertje, na de twaalf zonen van Jacob. Een ongelukje, geen bewuste keuze, laat staan gewenst. Zulke overwegingen waren nooit ver, ze verdichtten tot fictie. Aan ons de taak om de ik-figuur uit de verhalen en de schrijfster enigszins uit elkaar te houden.

Boeken, zij las niet, ze dronk. Alle grote theologen uit de 20^e konden haar bedenkingen vinden in de kantlijn van hun boeken. Ook lezen was niet vrijblijvend. Tijdens concerten in dit kerkje heb ik vaak gezien hoe fysiek zij muziek letterlijk tot zich nam. Met boeken niet anders, zoals Kafka in een beukenbos Buchenwald zag naderen, herinner ik me hoe Dien lezend in Het Bureau honderden bladzijden tevoren al wakker lag van de naderende dood van Maarten Koning.

Rond haar tachtigste leert ze nog Hebreeuws om nog dichter bij de kleur en betekenis van de woorden te komen. Een dode taal om de vervlakking en daarna de schaamteloze ruil voor universitair Engels op klompen tegen te gaan. En ook hier zijn sporen van de mythe. Er zijn vooroorlogse foto's van haar vader in een mooie zwarte lange jas waarin hij als twee druppels water op Freud lijkt. Joodse gezichten, de reserve tegen de doop en dan die rare naam Muys waarin zij smous hoorde, het scheldwoord voor een jood, de verbastering van de bedriegende Duitse koopman Mausche of het Jiddische Mosje.

Zij is nooit getrouwd. Haar ING rekening staat nog altijd op naam van mejuffrouw Muys, en straks op 't graf zo bezwoer zij mij lange jaren in moeilijk te verteren ernst: alleen maagdenpalm. Toch was er echte liefde, rakelings nabij ook. Het beloofde land gezien zonder het binnen te gaan: *'want tussen droom en daad staan wetten in de weg en praktische bezwaren, en ook weemoedigheid, die niemand kan verklaren, en die des avonds komt, wanneer men slapen gaat.'*

Zo groeide een klein plankje met literatuur over het verschil tussen huwelijk en vriendschap. Zij praatte daar vaak over. Het huwelijk – vaak niet helemaal vrij van egoïsme - houdt de menselijke soort in stand; vriendschap zoekt daarentegen per definitie niet zichzelf en brengt beschaving en cultuur voort. En de bijbelse vruchtbaarheid natuurlijk op dit punt: *zalig zijn niet de borsten die jou gezoogd hebben maar die de wil van mijn vader doen zijn mijn moeder, mijn broer en zus* [Lk 8,21; 11,27]. Dien en haar mythe. De typisch Nederlandse vrijgevigheid van drie zonen waarbij we behendig de verste wang toewenden, waren aan Dien niet besteed: zij ging ervoor, vol op de mond. Zij herkende de vrouw uit het evangelie, die bij velen over de tong ging. Volgens Jezus is haar veel vergeven niet *hoewel* maar *omdat* zij veel heeft liefgehad (Lk 7,47).

gebeden

Naam ons te boven
woord ons altijd vooruit
weemoed en welmoed zijn in ons hart
nu het leven van Dien
dat bijna een eeuw omspande echt ten einde kwam
weemoed en welmoed
omdat wij allemaal stukjes van haar levensweg
in vriendschap hebben afgelegd, samen
een eindje opgelopen om allemaal
met een eigen verhaal thuis te komen
wegen op een oude atlas van ver voor de oorlog
weg ook van die zichzelf de weg noemde
en daadwerkelijk over zich liet lopen,

geheim van jouw Naam met ons
mee onderweg naar Emmaüs
geheim van elke tafelgemeenschap
tot jij alles in allen
en wij zo goed als jij

jouw hoogte
die woont bij de vernederden, mensen
zonder dak, vluchtelingen alleen nog
het vege lijf, hun honger ons heilig.
Vermenigvuldig het leven van Dien in ons
laat er altijd hoeken en gaten blijven
waar het subversieve verhaal van bevrijding
wordt gelezen en geleefd

[vervolg gezongen: gezang 962]

henk abma
osg oude kerkje kortenhoef
17 maart 2018

Foto: Annette Kempers